
האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית - 62809

תאריך עדכון אחרון 15-04-2014

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: מוסמך

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: משפטים

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 3

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): פרופ' רות גביון

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: ruth.gavison@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: לפי התאמה

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

הנושא של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית הוא מורכב ומרתק. האפיון הזה של המדינה מופיע בחוקים אבל הוא טעון מאוד פוליטית, אידיאולוגית ורגשית. הדיון בו מדגים בעיה כללית של התייחסות בחוק, האמור להיות מסגרת מאחדת, לנושאים שנויים במחלוקת, כולל לשאלה מי מפרש ומי מחליט. נקודת המוצא של הדיון היא קיומם של שלושה גורמים יסודיים: מדינה, יהודית ודמוקרטית. בחלק הראשון של הקורס נדון בסוגיות כלליות בדבר האפיון של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, מתוך נקודות מבט היסטוריות, פילוסופיות וסוציולוגיות (שיעורים 1 עד 6). במסגרת זו נדון בטענה שיהודית ודמוקרטית אינן מתיישבות, תוך התייחסות לכך שהטענה בדבר חוסר ההתיישבות מועלית בהקשר של שתי המחלוקות הגדולות בנושא זהות המדינה והצדקתה - הפנים-יהודית והיהודית-ערבית. בחלק השני של הקורס (שיעורים 7 ואילך) נדון בסוגיות קונקרטיות, שבהן מתעוררים מתחים בין מאפיינים דמוקרטיים ויהודיים של המדינה.

מטרות הקורס:

מטרת הקורס הינה להקנות חשיבה מעמיקה על אפיונה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, ועל הדרך שבה אפיון זה מיושם בפועל. ההסדר בישראל מצד אפיון המדינה הוא מצד אחד הסדר ייחודי, אך מאידך הוא שואב מתוך חשיבה דמוקרטית-מדינית אוניברסאלית. הקורס יסקור את המסורת הדמוקרטית, יתאר את המודל הישראלי על פרטיו השונים, וידון בכמה סוגיות יישומיות השייכים אליו.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

- * לתאר ולהסביר את המרכיבים 'יהודית' ו'דמוקרטית' של מדינת ישראל.
- * לנתח את שאלת יישוב המרכיבים אחד את השני, או שיכולים הם להתיישב זה עם זה.
- * להבין איך שני המרכיבים, עם המתח שביניהם, מיושמים בסוגיות קונקרטיות משפטיות וחברתיות במדינת ישראל.
- * לדון באופציות שונות לאפיונה של מדינת ישראל בעתיד.
- * להעריך את הטענות המועלים על-ידי צדדים שונים של הדיונים הציבוריים בנושאים הנלמדים בקורס.

דרישות נוכחות (%) :
100%

שיטת ההוראה בקורס: הרצאה פרונטאלית.

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

1. מבוא: מדינה יהודית ודמוקרטית כרעיון פוליטי וכמושג משפטי
2. התנועות הלאומיות בארץ-ישראל וההיסטוריה של הסכסוך
3. עיגון חוקתי לזהות המדינה

4. מדינה דמוקרטית: אפיונים והצדקות
5. מדינה יהודית: אפיונים והצדקות
6. הטענות בדבר חוסר ההתיישבות העקרונית בין יהודיות לבין דמוקרטיה
7. השלכות הסכסוך והמחלוקת וחלופות: מדינה דו-לאומית (בישראל או בין הים לנהר), מדינת הלכה.
8. מה הוא הדמוס 1: שבות ושיבה
9. התיישבות והקצאת קרקעות 1: משטר המקרקעין בישראל: רקע היסטורי, קניין ותכנון התיישבות והקצאת קרקעות.
10. התיישבות והקצאת קרקעות 2: שוויון והדרה בהתיישבות
11. מרחב ציבורי במדינה יהודית ודמוקרטיה
12. דת ומדינה: סוגיות מעשיות
13. חינוך במדינה יהודית ודמוקרטיה: לכידות אזרחית וריבוי קהילות

חומר חובה לקריאה:

שיעור מס' 1: מבוא: מדינה יהודית ודמוקרטיה כרעיון פוליטי וכמושג משפטי

אלכסנדר יעקובסון, "מתפוררת, שמיתפוררת" - החברה הישראלית מול הנבואות על התפרקותה, כיוונים חדשים 18, 40 (2008).

* אבישי מרגלית ומשה הלברטל, "ליברליזם והזכות לתרבות"

שיעור מס' 2: התנועות הלאומיות בארץ-ישראל וההיסטוריה של הסכסוך

גדעון שמעוני, האידיאולוגיה הציונית (2001) 79-92.

עצאם נצאר, "הגיגים על כתיבת ההיסטוריה של הזהות הפלסטינית" בתוך: להמציא אומה - אנתולוגיה (יוסי דהאן והנרי וסרמן עורכים, 2007) 142-156.

* ALAN DOWTY ISRAEL / PALESTINE, Chapter Two: The Jewish Story, Chapter Three: The Arab Story 45-68 (Cambridge 2005).

שיעור מס' 3: עיגון חוקתי לזהות המדינה

הצעת חוק-יסוד: ישראל - מדינת הלאום של העם היהודי.

פרק ראשון ("עקרונות יסוד") להצעת חוקה בהסכמה.

אמנון רובינשטיין וליאב אורגד, "המבוא לחוקה ומעמדו המשפטי: המקרה של ישראל" המשפט יא 32-1 (תשס"ז).

* חסן ג'בארין, "עשיית חוקות: על ההבחנה בין הלגיטימיות של המשטר הישראלי לבין ההגדרה העצמית של היהודים" בתוך: בין חזון למציאות - מסמכי החזון של הערבים בישראל 2006-2007 (שרה אוסצקי-לזר ומוסטפא כבא עורכים, הפורום להסכמה אזרחית, 2008) 97-110.

שיעור מס' 4: מדינה דמוקרטית: אפיונים והצדקות

נורברטו בוביו, עתיד הדמוקרטיה 1-24 (2003).

*David Enoch, *On Estlund's Democratic Authority*

רות גביזון ופניה עוז-זלצברגר, "ישראל כמדינה לאומית וליברלית" משפט ועסקים יד 297 - 301, 322-312 (2012).

שיעור מס' 5: מדינה יהודית: אפיונים והצדקות

חיים כהן, "יהודיותה של מדינת ישראל" אלפיים 16 9-22, 31-35 (1998).

*חיים גנז, "מדינה יהודית" מריכרד ואגנר עד זכות השיבה - ניתוח פילוסופי של בעיות ציבור ישראליות 165-199 (2006).

*רות גביזון, "המדינה היהודית: הצדקה עקרונית ודמותה הרצויה" תכלת 13 50, 50-68 (2002).

שיעור מס' 6: הטענות בדבר חוסר ההתיישבות העקרונית בין יהודיות לבין דמוקרטיית

סמי סמוחה, "המשטר של מדינת ישראל: דמוקרטיה אזרחית, אי-דמוקרטיה או דמוקרטיה אתנית?" סוציולוגיה ישראלית ב 565-601 (2000).

אלכסנדר יעקובסון ואמנון רובינשטיין, ישראל ומשפחת העמים 8-18, 286-295 (2003).

אביגדור לבונטין, "יהודית ודמוקרטיה - הרהורים אישיים", עיוני משפט יט 521, 527-546 (1995).

* OREN YIFTACHEL *ETHNOCRACY - LAND AND IDENTITY POLITICS IN ISRAEL/PALESTINE* 87-100 (2006).

שיעור מס' 7: השלכות הסכסוך והמחלוקת וחלופות למדינה יהודית ודמוקרטיית

* James H. Liu and Denis J. Hilton, *How the past weighs on the present: social representations of history and their rule in identity politics*, 44 *Br. J. Soc. Psychol.* 1-21 (2005).

אלכסנדר יעקובסון, "החשבון הדולאומי - סקירת המצב בעולם, באזור ובארץ" המרחב הציבורי: כתב עת לפוליטיקה וחברה 6 15-41 (2012).

Ayman K. Agbaria and Muhanad Mustafa, *Two states for three peoples: the 'Palestinian-Israeli' in the Future Vision Documents of the Palestinians in Israel*, 35(4) *Ethnic and Racial Studies* 718-736 (2012).

* אביעזר רביצקי, "האם תיתכן מדינת הלכה? הפרדוקס של התאוקרטיה היהודית" בתוך: דת ומדינה בהגות היהודית במאה העשרים 9-42 (אביעזר רביצקי עורך, 2005).

שיעור מס' 8: הצטרפות לדמוס: שבות ושיבה

חוק השבות, התש"י-1950 על תיקונו.

חוק האזרחות, תשי"ב-1952 על תיקונו, סעיפים 2,3,4,5,7,9.

סעיף 11 להחלטה 194 של העצרת הכללית של האו"ם.

חוק שריון שלילת זכות השיבה, תשס"א-2001.

* Dan Ernst, *the meaning and liberal justifications of Israel's law of return*, 42 *Isr. L. Rev.* 564, 564-576 (2009).

"פרק ראשון: שבות, אזרחות, מרשם וגיוור" בתוך: יואב ארציאלי, אמנת גביזון-מדן: עיקרים ועקרונות 18-30 (תשס"ג).

* יפה זילברשץ ונמרה גורן-אמיתי, נייר עמדה: שיבת פליטים פלסטינים לתחומי מדינת ישראל 34-54 (רות גביזון עורכת, מרכז מציל"ה, תש"ע-2010).

נורמה מוסי ואיתן ברונשטיין, "מחשבות מעשיות על שיבת פליטים פלסטינים" סדק 3 145-174 (2008).

שיעור מס' 9: התיישבות והקצאת קרקעות 1: רקע היסטורי, קניין ותכנון

חוק יסוד: מקרקעי ישראל על תיקונו.

חוק נכסי נפקדים, תש"י-1950.

שלמה חסון, "הקדמה" בתוך: עיצוב המרחב בישראל: המפה היישובית והקרקעית 9-28 (שלמה חסון עורך מדעי, 2012).

* חיים זנדברג, מקרקעי ישראל - ציונות ופוסט-ציונות (מכון סאקר, 2007), עמ' 15-22 (מבוא), 25-35 (פרק א), 37-49 (פרק ב') 149-151 (אפילוג)

דו"ח מרכז המחקר והמידע של הכנסת, נובמבר 2013: "הסדרת התיישבות הבדואים בנגב"

שיעור מס' 10: התיישבות והקצאת קרקעות 2: שוויון והדרה בהתיישבות

---

* יואל גולובנסקי ואריאל גלבע, "להציל את הקופסה הכחולה" תכלת 56 (2009)

סעיפים 6ב-6ד לפקודת האגודות השיתופיות.

ישי בלנק, "איים של פלורליזם: היפרדות ושילוב בין דתיים וחילוניים בישראל" דין ודברים 6 111-85, (2011). 115-119, 122-131

עת"מ (חי') 10903-02-12 עמותת שחר במסילה נ' עמותת עמודי עולם (טרם פורסם, פסק דין מיום 14.6.12).

שיעור מס' 11: מרחב ציבורי במדינה יהודית ודמוקרטית

* אמנת גביזון-מדן: פרק שלישי (שבת: עמ' 223-250).

עע"ם 2649/12 ברמר ואח' נ' עיריית תל אביב ואח'

יעקב בן-שמש, "שפה מקומית, שפה לאומית: בג"ץ עדאלה על שילוט עירוני" תיאוריה וביקורת 22 199-205 (2003).

* Alain Dieckhoff, *Hebrew, the Language of National Daily life*, in: *LANGUAGE, NATION, AND STATE: IDENTITY POLITICS IN A MULTILINGUAL AGE 187-199* (Judt and Lacrone eds., 2004).

שיעור מס' 12: דת ומדינה: סוגיות מעשיות

חוק הזכות לקבורה אזרחית חלופית התשנ"ו-1996

חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-1953

*אוסטרייך ושיפמן, מסגרת אזרחית לנישואין וגירושין בישראל, פרק ג (עמ' 37-52). גרסה אלקטרונית ניתן למצוא כאן.

אמנת גביזון-מדן: פרק רביעי, סעיף ד (עמ' 265-269). אפשר למצוא את האמנה כולה בגרסה אלקטרונית כאן.

שיעור מס' 13: חינוך במדינה יהודית ודמוקרטית - לכידות אזרחית וריבוי קהילות

* רות גביזון, "מסגרת דיון למערכות חינוך בחברות רב-קהילתיות" בתוך: לקראת מהפכה חינוכית? בעקבות כנס ון ליר לחינוך על יישום דוח דוברת 230-239 (דן ענבר עורך, 2006).

מייקל וולצר, "חינוך, אזרחות ורב-תרבותיות" בתוך: חינוך בחברה רבת תרבויות: פלורליזם ונקודות מפגש בין שסעים תרבותיים 27-37 (פנינה פרי עורכת, תשס"ז).

---

* ח'אלד אבו עסבה, "סוגיות בלתי פתורות במערכת החינוך הערבית: לפני דוח דוברת ואחריו" בתוך: לקראת מהפכה חינוכית? בעקבות כנס ון ליר לחינוך על "שום דו"ח דוברת 248-261 (דן ענבר עורך, 2006).

חומר לקריאה נוספת:

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :
מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 80 %
הרצאה 0 %
השתתפות 0 %
הגשת עבודה 0 %
הגשת תרגילים 20 %
הגשת דו"חות 0 %
פרויקט מחקר 0 %
בחנים 0 %
אחר 0 %

מידע נוסף / הערות: